

УДК 373.2:78

Букач М.М., Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили

Букач Микола Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедри соціальної роботи педагогіки та психології МДГУ ім. П. Могили. Коло наукових інтересів – соціальна та музична педагогіка.

Дошкільне музичне виховання як соціальна проблема

Реформа освітньої галузі потребує не лише виявлення нових можливостей активізації виховних процесів, але й використання технологій, здатних прискорити темпи формування фахівця. Дошкільне виховання надає можливості розширення та поглиблення виховного процесу, а музичне виховання створює умови для його активізації та ефективності.

Reform of education needs only all new possibilities for activation of upbringing process, and also using new technologies witch could make process of creating professional faster. Before-school upbringing gives possibilities for making educational process broader and deeper and gives possibilities for its activation and effectiveness.

На сучасному етапі розвитку суспільства вчені все частіше піднімають проблему співвідношення цивілізації та природи. Успіхи цивілізації і прагнення забезпечити матеріальні потреби суспільства й підвищення добробуту людей вступають у протиріччя з розвитком духовної сутності людини. Адже процес супроводжується недостатньою фізичною активністю, інформаційним перевантаженням, недостатньою увагою до розвитку своєї емоційної системи.

Яким же чином організм реагує на ці “блага” цивілізації?

На фізіологічному рівні це виявляється у збільшенні випадків інфарктів, інсультів, підвищеного та пониженого кров'яного тиску, розладів у роботі шлунку та інших органів.

На психологічному рівні це проявляється у захворюваннях невротами, безсонням, роздратованістю у спілкуванні на роботі та в сім'ї, депресивними станами.

На соціальному рівні це проявляється у збільшенні вживання тютюну, алкоголю, наркотиків, у зростанні кількості розлучень, покинутих дітей, самогубств, правопорушень.

Отже, бажання людства вирішити свої матеріальні проблеми, нехтуючи духовними принципами, призводить до зворотних результатів – у багатьох регіонах планети погіршується якість життя, збільшується кількість хворих, скорочується середня тривалість життя людини.

Виникає гостра необхідність переглянути з соціальних, педагогічних, медичних,

екологічних позицій ключові питання організації виховання та масового оздоровлення українського суспільства. У зв'язку з цим у новому світі постають можливості впливу засобів музичного виховання не лише на розвиток особистості, але й на гармонічну діяльність різних органів, підвищення ресурсних можливостей організму людини.

На незвичайні можливості музики звернули увагу ще представники грецької класичної школи Піфагор, Платон, Аристотель. На їх думку, музика сприяє встановленню гармонії як у суспільстві, так і в людському організмі. Вже в перших працях піфагорійської школи акцентується увага на можливості музики впливати на емоційний стан людини. Піфагором було розроблене поняття “евритмії”, під яким розумілася здатність людини знаходити вірний ритм в усіх проявах життєдіяльності: народженні і смерті, сні і неспанні, мовленні і жестах, диханні і роботі серця та ін. Причому саме через знаходження вірної “евритмії”, властивої саме цій людині, вона мала змогу вірно увійти спочатку у ритм помісної гармонії, а потім підключитися і до ритму Всесвіту. Тобто, на думку піфагорійців, від знаходження вірного ритму залежав емоційний стан конкретної людини, який у свою чергу впливав на емоційний стан і суспільства в цілому.

Платон також пов'язував музичне виховання людини з розвитком моралі в суспільстві, він рекомендував у процесі виховання застосовувати ритми і лади, на основі яких створюється солідна, злагоджена, скромна і проста музика, яка виховує й такі ж самі риси характеру і в людині. І навпаки, застерігав використовувати “жіночу або дику музику, тобто музику насолоди, яка сприяла розхитуванню моральних основ особистості, що вело до її занепаду і хвороб. Платон вважав, що немає гіршого засобу руйнування моралі, ніж відхід від музики, яка відтворює високі людські почуття.

Слід зазначити, що представники грецької класичної школи вважали, що процес виховання в державі має ґрунтуватися основним чином на музичному вихованні. Виходячи з цього, антична музична естетика розробила чітку класифікацію естетичних властивостей музичних ладів, ритмів, інструментів, метою якої було виховання людини з певними рисами характеру. Так, наприклад, на думку Аристотеля, аби виховати людину з мужнім

характером, слід використовувати дарійський лад, якому властива найбільша стійкість, що сприяє вихованню подібних рис характеру у людини. Разом з тим він відкидає використання фригійського ладу як занадто збуджувального [5, с. 34].

Цікавою, на нашу думку, є вчення піфагорійців про “катартичний”, тобто очищувальний, вплив музики на людину. “Психічні розлади піфагорійці оцінювали як етичні, а вплив музики – також як етичний. Діючи за допомогою тривалих музичних подразників, вони доводили афект до його крайності і викликали стан, який можна уподобити стану відригування – “катарсису” [7, с. 256]. Тобто ми бачимо, що вихованість і моральність, на думку представників піфагорійської школи, безпосередньо впливали на здоров'я людини. І навпаки, лікувальний вплив музики, його ефективність ставилися в залежність від рівня вихованості людини. “В античні часи прекрасно вміли заспокоювати пристрасті за допомогою музичної ритмізації, а з другого боку, також збуджувати й надавати руху занадто млявим афектам, робити людину бадьорою і героїчно настроєною, навіть коли її психіка не була для цього досить підготовлена [5, с. 80].

Серйозне ставлення до вивчення можливостей музики на людину дозволяло віртуозам античного світу своїм досконалим виконанням робити слухачів сумними, жвавими, закоханими, гнівними та ін. На жаль, в наші часи ці музичні секрети втрачені, і сьогоднішня музична естетика вивчає шляхи відновлення втрачених позицій, впливу на психіку людини.

Музичне виховання, без якого класики античної філософії не уявляли собі взагалі процес виховання вільних громадян, сьогодні на теренах України потребує переусвідомлення. І особливо гостро це питання постає у зв'язку з реформуванням освітньої системи. Адже основне завдання реформи – це активізація інтелектуального та творчого розвитку дитини і більш ефективне використання наявного творчого потенціалу. В контексті висловленого система освіти постає чи не найважливішим важелем, завдяки якому можна досягти більш високого якісного рівня розвитку держави, розв'язання в ній економічних і соціальних проблем. Не дивно, що провідні країни світу активно реформують свої освітні системи,

вкладаючи значні кошти, з метою підготовки високоякісних фахівців. Але на цьому шляху трапляються як позитивні зрушення, так і прорахунки. Причому проблеми виникають як у дошкільному, шкільному вихованні, так і в умовах ліцеїв, коледжів та вищих навчальних закладів. Специфічність цих проблем та способи їх вирішення на кожному етапі свої, тому ми вважаємо за доцільне розглянути окремо проблеми та їх вирішення в дитячих садках, школах та вузах.

Дошкільне музичне виховання

Одним із завдань освітніх реформ є виявлення нових можливостей проведення виховної роботи з дітьми та підвищення її ефективності. З цього приводу вчені пропонують починати естетичне виховання з перших років життя дитини. В цей період найбільш активно формуються здібності дитини, її емоційна сфера, накопичуються уявлення про навколишній світ, активно розвиваються слух, зір, рухова система. Отже, якщо розпочати цілеспрямовану виховну роботу з 1-2 років, це дозволяє підвести дітей до початкової школи не лише з певним обсягом знань, а й із значними зрушеннями у розвитку чуттєвої сфери.

Яким же чином вирішується проблема естетичного, і зокрема музичного, виховання в інших країнах?

В Японії, наприклад, не уявляють собі освітньої системи без розгалуженого естетичного виховання. Саме активний розвиток чуттєвої сфери є основою виховання в цій країні. Японські батьки розуміють, що основи освіти необхідно закладати в ранньому дитячому віці. Тому з 1-2 років їх діти починають відвідувати заняття з ритміки, музики, малювання, фізичної культури. Від рівня засвоєння дитиною вмінь та навичок залежить її можливість поступити до престижної школи, а у подальшому вступити і до університету. І хоча дитячі садки в Японії приватні, а отже, платні, переважна більшість батьків віддає дітей в ці заклади. Адже тут з малюками не лише займаються естетичними видами діяльності, але й прищеплюють їм навички спілкування в колективі, що привчає до дисципліни і породжує прагнення до самовдосконалення.

Слід зазначити, що державні органи приділяють багато уваги дошкільному

вихованню: вони визначають основні напрями державної політики, розробляють стандарти і висувають загальні вимоги до дошкільних установ, які бажають отримати ліцензію і додаткове державне фінансування. Тому в дитячих садках виховна робота постійно вдосконалюється, і що особливо важливо – тут з дітьми працюють професійно підготовлені фахівці. А це у свою чергу позначається на рівні виховної роботи.

Інший підхід до дошкільного виховання у Франції, яке вважається одним із найкращих у світі. Держава створила гарні умови як для дітей, так і для вихователів. Працювати в дошкільних закладах (материнських школах) престижно, а отже, тут немає випадкових людей, с дітьми працюють професіонали. Міністерством національної освіти розроблені програми, які є обов'язковими для всіх дітей. В материнських школах багато уваги приділяється музичним заняттям, розвитку мови, математиці, образотворчому мистецтву, ручній праці, фізичній культурі. Якщо хтось з батьків не бажає віддавати дитину до материнської школи, він повинен кожного року подавати спеціальну заяву з серйозним обґрунтуванням свого рішення, а його дитина має щорічно проходити контрольні тести на рівень знань. Якщо дитина не підтверджує наявності необхідних знань, то на батьків накладають штрафні санкції. До шести років ці діти повинні вміти писати, читати, рахувати, володіти необхідними комунікативними навичками, такими ж, якими володіють ті діти, які закінчили материнські школи.

Ми навели приклади двох моделей побудови дошкільного виховання дітей, зокрема, в Японії та Франції. І можемо констатувати, що в цих країнах завдяки серйозному ставленню до цієї проблеми діти до першого класу початкової школи приходять вже відповідним чином підготовленими, а це дозволяє з першого класу впроваджувати активні форми навчання.

Розглядаючи стан дошкільного виховання в Україні, ми маємо констатувати, що держава сьогодні не в змозі забезпечити обов'язкове дошкільне виховання, а більшість населення не в змозі оплачувати дошкільне виховання своїх дітей, тому, на нашу думку, дітей за рівнем розвитку можна поділити на декілька груп.

До першої групи належать діти, з якими проводять цілеспрямовані заняття чи то в

родині, чи то в дитячому садку. Такі діти, як правило, підготовлені до сприйняття програмного матеріалу першого класу, у них розвинутий музичний слух, почуття ритму, вони більш розвинені у плані комунікації і мають гарні стартові можливості для свого подальшого розвитку.

До другої групи, яка є найбільшою, належать діти з сімей, де батьки працюють на виробництві і не в змозі приділяти достатньо уваги питанням виховання. Дитячі садочки ці діти не відвідують і приходять до школи без необхідної підготовки, хоча вони фізично здорові і здатні, при докладанні певних зусиль та додаткових заняттях з педагогом, сприймати програмний матеріал. Щодо їх музичного розвитку, то тут виявляється значний відсоток так званих “гудошників” – дітей з нерозвинутим музичним слухом та голосом.

До третьої групи ми віднесемо дітей з неблагополучних сімей, тобто це діти людей без певного місця проживання, алкоголіків, наркоманів, серед яких про організований виховний вплив годі й мріяти. Крім того, ці діти у багатьох випадках не лише з послабленим фізичним здоров'ям, але й їх загальний розвиток іде із суттєвим відставанням. Це ті діти, розвиток яких необхідно тримати під постійним контролем з дня народження. Ними мають постійно опікуватися спеціальні служби в медичних, освітніх та соціальних управліннях. На жаль, така увага якщо і з'являється, то лише після того, як така дитина потрапляє до школи, тоді, коли в неї вже сформовано значний обсяг невірних уявлень й наявні значні прогалини у загальному розвитку. Іншими словами, не приділяючи уваги вихованню і розвитку цих дітей, держава не лише обмежує свої потенційні можливості, але й залишає умови зростання негативних соціальних явищ.

Порівнюючи дошкільне виховання Японії, Франції та України, ми маємо констатувати: якщо в перших двох країнах результатом дошкільного виховання є доведення дітей до визначеного рівня розвитку, що дає можливість з першого класу початкової школи ефективно продовжити навчання і виховання, то в наші перші класи приходять діти як з різним рівнем підготовки, так і з різним рівнем розвитку, що суттєво гальмує навчально-виховний процес.

Адже коли в одному класі діти з різним рівнем підготовки (одна група вміє читати й

рахувати, друга знає букви і цифри, а третя не знає ні букв, ні цифр), вчитель вимушений орієнтуватися на середній рівень, що стримує розвинуту групу і потребує значних зусиль від найслабкіших дітей. Іншими словами, вчитель вимушений значний обсяг часу витратити на нівелювання різних рівнів розвитку.

Як бачимо з наведеного, ще перед стартом навчального процесу, в першому класі, ми суттєво поступаємося провідним державам.

Постають питання: що може допомогти активізувати інтелектуальний та творчий розвиток дітей; яким чином слід організувати навчально-виховний процес; на які види занять слід звертати особливу увагу та ін. Як не дивно, але відповіді на більшість з поставлених питань ми знаходимо в філософських працях Піфагора, Платона, Аристотеля, в яких наголошується, що загальний розвиток людини в значній мірі залежить від музичного виховання. Цей висновок знаходить підтвердження в останніх дослідженнях вчених.

Сучасна медицина здатна вимірювати хвилі, які посилає наш мозок, причому, як свідчать вчені, за допомогою музики ці хвилі можливо змінювати. Відомо, що наша свідомість випромінює:

- бета-хвилі, які вібрують на частоті від 14 до 20 герц і генеруються нашим мозком тоді, коли ми сфокусовані на повсякденній діяльності або переживаємо сильні негативні емоції;
- альфа-хвилі, які розповсюджуються на частоті від 8 до 13 герц і генеруються нашим мозком, коли ми знаходимося у піднесеному стані або спокої;
- тета-хвилі, які розповсюджуються на частоті від 4 до 7 герц і притаманні нашому мозку, коли відмічені періоди пікових творчих звершень, медитації та сну;
- дельта-хвилі розповсюджуються на частоті від 0,5 до 3 герц і їх мозок генерує, коли людина знаходиться у глибокому сні або у несвідомому стані.

Отже, ми бачимо: чим повільніші хвилі нашого мозку, тим у більш розслабленому і умиротвореному стані ми знаходимося.

Російськими вченими було проведено експеримент, завдяки якому з'ясувався вплив музики на електричну активність мозку дітей чотирьох років. Основною умовою експерименту був щоденний вплив класичної музики протягом однієї години на дітей, які знаходились в умовах вільної поведінки. Показники біоенергетичної активності мозку

свідчать:

- по-перше, про зниження сумарної енергії бета-ритму в обох півкулях у 2-4 рази;
- по-друге, “про посилення під впливом музики енергії альфа-ритму, особливо у лівій півкулі” [4, с. 82-87].

Підвищення енергії альфа-ритму у дітей, на яких впливала музика, викликає особливий інтерес, тому що альфа-ритм взагалі, а у дітей 4 років саме цей домінуючий піддіапазон сприяє міжцентральної коркової інтеграції, на думку Д.О. Фарбер [8, с. 17], є надійним показником зрілості мозку дитини. Виходячи з результатів медичних досліджень, ми можемо констатувати, що включення музики у виховний процес на ранніх стадіях розвитку дитини сприяє більш швидкому дозріванню її мозку.

На початку ХХ століття В.М. Бехтерев у доповіді “Значення музики в естетичному вихованні дитини з перших днів її дитинства” наголошував про необхідність розпочинати музичне виховання дитини із самого раннього віку. Адже музика здатна розвивати саме той сприймаючий орган, завдяки якому дитина отримує найбільший обсяг інформації з оточуючого світу. Слух для розвитку дитини навіть важливіший, ніж зір, – це можна стверджувати, порівнявши розвиток глухих та сліпих від народження дітей. Такий порівняльний аналіз показує, що глухі діти різко відстають у своєму розвитку.

Причому слух розвивається не одночасно з голосом, його розвиток іде завжди попереду. Аби підтвердити це, англійські вчені провели цікавий експеримент із зародками курчат у яйці. Протягом інкубаційного періоду, від чотирьох до вісімнадцяти днів, вони безперервно приводили у дію маленький апарат, який передавав усередину яйця розмірний стук. І що ж вони встановили? Курчата, які вилупилися з яйця, дружно збиралися навколо апарату, лише він починав відтворювати знайомі їм ритмічні звуки. При цьому вони залишалися байдужими до інших ритмів та шумів. Отже, це підтверджує думку, що природа приділяє надзвичайну увагу органу слуху, якщо примушує працювати його ще до появи живої істоти на світ.

Продовження дослідів у даному напрямі дало можливість вченим стверджувати, що з 16-18 тижнів плід ще ненародженої дитини починає чути звуки із зовні. Через рідину, яка оточує плід, його слуху досягають звуки розмови,

сміху, співу, які впливають як на розвиток слуху, так і емоційної сфери плоду. Вагітні жінки неодноразово відчували інтенсивні рухи плоду, якщо навколо них лунали галасливі звуки. Отже, уже на цій стадії розвитку відбувається як позитивний, так і негативний емоційний вплив на плід, тобто ще до народження майбутня дитина реагує на музику, саме в цей час розвиваються музичні здібності. Тому бажано, щоб уже в цей період матері наспівували пісні, вчили колискові, слухали улюблені музичні твори.

Взявши до уваги означені особливості, в багатьох країнах почалась розробка спеціальних програм розвитку дитини. Однією з відомих є програма “Вітонька” (від латинського слова *vita* – життя та грецького *tonos* – стійкий звук), яка поділяється на декілька напрямків у залежності від віку та стану здоров’я дитини.

Перша частина програми – “Сонатал” – спрямована на стимуляцію розвитку плоду, а також зняття стресів у вагітних жінок за допомогою музики. Здатність музики впливати на плід і на жінку та створювати позитивні емоції, знімати нервові напруження, заспокоювати й настроювати на любов допомагає гармонізувати відносини в родині. Проаналізувавши результати, вчені дійшли висновку, що застосування програми “Сонатал” дає змогу управляти розвитком трьох сфер життєдіяльності плоду – рухомої, емоційної та дихальної. А це відкриває гарні перспективи у розвитку здібностей дитини та її творчого потенціалу.

Після народження дитини впроваджується програма “Ендотоніка” – музика кольору, яка розрахована на перший рік життя дитини. Тобто тут уже, крім подальшого стимулювання розвитку органів слуху, робиться акцент на активізацію роботи зору дитини. В цей час дитина ще не може говорити, вона накопичує уявлення про навколишнє середовище та оточуючі її речі і людей. Основними каналами, через які дитина накопичує уявлення, якраз і є слух та зір. Таким чином програма “Ендотоніка” саме й спрямована на активізацію цих каналів.

На другому році життя дитини пропонується програма “Лінгвотоніка”, тобто музика, пов’язана із словом. Саме в цей період у дитини йде активний розвиток мовних вмінь та навичок, тому основне призначення цієї програми – сприяти становленню мови. Застосування музики в цей

період розвитку дитини сприяє не лише зростанню культури мови та її співучості, але й в окремих випадках – позбавленню дитини такої неприємної вади, якою є заїкання, лікує від бронхіальної астми та бронхітів. Відомий угорський композитор З. Кодай у статті “Дитячі хори” писав: “Чудодійні властивості ритму – дисциплінування нервів, тренування гортані й легень – все це ставить спів поряд з фізичною культурою. І те, й інше потрібно дитині щоденно, не в меншій мірі, ніж їжа” [2, с. 248]. Тобто використовуючи спів у вихованні дитини починаючи з другого року життя, ми тим самим сприяємо підвищенню резервних можливостей людського організму, адже завдяки активній роботі дихальної системи відбувається насичення крові киснем, що позитивно впливає на енергообмін в організмі.

На третьому році життя впроваджується програма “Хореотоніка”, яка ґрунтується на поєднанні музики та руху й покликана сприяти більш активному розвитку рухової системи дитини.

Відомий російський психіатр В.М. Бехтерев поділяв емоції в залежності від їх впливу на організм на ті, що збадьорюють або збуджують, та такі, що розслаблюють або пригнічують. Він вважав основним завданням виховання прищеплення дитині корисних емоцій, які збадьорюють, та усунення тих, що пригнічують. “Емоція, що збадьорює, виражається веселим станом, має взагалі велике значення для життєдіяльності організму. Вона відбивається благотворно на всіх його функціях, як рослинних, так і нервопсихічних, регулюючи зовнішні відносини організму” [1].

Саме джерелом емоцій, які збадьорюють, і є танок. Мистецтво танцю духовно збагачує дитину, удосконалює її пластику, розвиває почуття ритму та слух, тренує м’язову, дихальну, серцево-судинну системи. Крім того, танці носять груповий характер, а отже, виконують такі важливі виховні функції:

- а) дисциплінують дітей, які мають розгальмовану поведінку і прагнуть підпорядкувати своєму впливу всіх оточуючих. Адже, увійшовши в атмосферу танцю, ці діти вимушені будувати свою поведінку відповідно до вимог танцю, а отже, виконувати загальні для всієї групи рухи; підтримувати загальну дисципліну;
- б) сприяють розвитку комунікативних функцій дитини, яка поставлена в умови, коли слід узгоджувати свої рухи з іншими, йти на необхідні компроміси. На нашу думку,

суттєвим моментом у розвитку даної функції є те, що в танці дитина активізує наслідування дій інших людей у процесі навчання танцю, що створює нові можливості для їх подальшого розвитку;

- в) на позитивному емоційному фоні формується моторна та зорова координація, здатність співвідносити свої власні рухи з рухами всієї групи, розвиваються просторові уявлення, рухівна пам’ять, образне мислення. На заняттях танцями діти вчать краще усвідомлювати своє тіло й керувати ним.

Останні дві частини програми “Вітоніка” – це “Валеотоніка” та “Музикотерапія”, які спрямовані на зняття стресів та зміцнення здоров’я. Дослідження впливу музики на фізіологічний стан людини свідчать, що серцево-судинна система помітно реагує на музику, яка приносить задоволення і створює приємний настрій. У цьому випадку уповільнюється пульс, посилюється скорочення серця, знижується артеріальний тиск, розширюються кровоносні судини. Якщо ж музика дратує, то ці показники погіршуються, а серцебиття частішає й стає слабкішим.

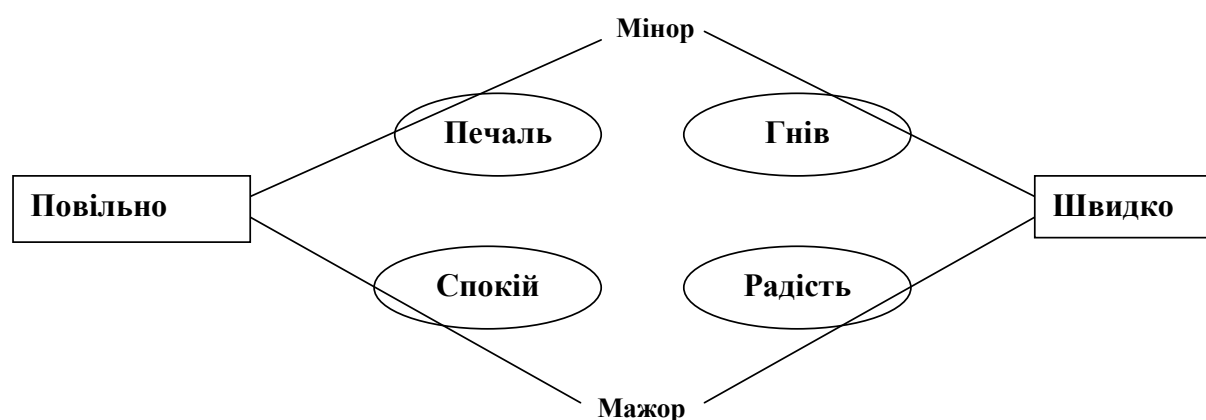
Загальновідома здатність музики впливати на психічний стан людини. Досить часто музика використовується як засіб боротьби з психічними перевантаженнями. З цього приводу нам здається цікавою думка античних філософів, які вважали, що музика виконує функцію ретранслятора енергетики, “підзаряджуючи” людську душу імпульсами, необхідними для досягнення енергетичного балансу в організмі. Сучасні дані експериментальних досліджень свідчать, що психіка малюків, які слухають колискові, більш успішно долає неврози, і таким дітям не властиві вередування.

Однак, незважаючи на значні досягнення сьогодення в галузі використання музики як засобу впливу на психіку та емоційний стан людини, слід констатувати, що теоретичні аспекти цієї проблеми ще знаходяться на стадії розробки. Перед фахівцями стоїть проблема: яким чином можна визначити вплив того чи іншого музичного твору на почуття та настрої людини? Загальне орієнтування у вирішенні цього питання дають музичні терміни “мажор” (радісно), “мінор” (сумно), Largo (широко), Sostenuato_(стримано), presto (швидко) та ін. За більш точну перевірку означених впливів та встановлення диференціювання у

цьому питанні взяли психологи та лікарі. Досліджуючи вегетативні реакції в залежності від характеру музики, вони дійшли висновку, що мажорна музика швидкого темпу прискорювала пульс, підвищувала артеріальний тиск, збільшувала тонус м'язів, підвищувала температуру шкіряного покриву передпліччя. Мінорна музика повільного темпу зменшувала

частоту серцевих скорочень, знижувала артеріальний тиск, а також тонус м'язів і температуру шкіряних покривів передпліччя.

Маючи результати внутрішніх реакцій організму людини на мажорну й мінорну музику у різних темпах, вважаємо за доцільне порівняти отримані дані із зовнішніми реакціями людини. Іншими словами, спробуємо з'ясувати, яким

Тобто сполучення мінорного ладу і швидкого темпу сприймається нами як вираження почуття гніву, мажорного ладу із швидким темпом викликає почуття радості, мажорного ладу і повільного темпу виражає спокій і розслабленість і, нарешті, сполучення мінорного ладу і повільного темпу сприймається нами як почуття печалі, втрати.

Отже, музична педагогіка та психологія шукають відповідь на запитання, яким чином та завдяки чому можливо ефективно впливати на внутрішній стан дитини. На нашу думку, цікаві методики вирішення питання запропоновані вченими-медиками.

Зокрема, М.В. Бехтерев рекомендував: щоб вивести людину з певного настрою, слід спочатку дати їй прослухати твори, які відповідають цьому настрою. Підтримуючи настрої людини, музика викликає довірливе ставлення, а людина відчуває емоційну підтримку свого стану. Потім поступово можна змінювати характер музики відповідно до настрою, який ми поставили за мету досягти.

Цінною є методична порада М.В. Бехтерева, що найбільш сильний і чітко виражений ефект дає однорідна за своїм характером музика. Що стосується складних музичних творів, які насичені різноманітними, часто різко протилежними настроями, то їх вплив складно, або навіть неможливо передбачити. Тому, аби

впливати на настрій малодосвідченого слухача, яким є дитина дошкільного віку, слід застосовувати не об'ємні твори, а краще цілеспрямовано підібрати уривки або твори малих форм.

Методику впливу музики на психіку людини продовжили вивчати французькі медики Ж.А. Гільо, М.А. Гільо та Ж. Жоста, які розробляли прийоми використання музики як лікувального засобу. Вчені розробили власну методику відбору музичних творів згідно з тими почуттями та настроями, які вони викликають у слухача. Завдяки цій методиці було створено спеціальні композиції, які здатні були викликати радість, сум, підйом, заспокоєння та інші настрої.

Яким же чином дана методика застосовувалася на практиці? Наприклад, "...якщо людину мучить меланхолія, нав'язлива тривога, страх, то спочатку їй пропонують для прослуховування сумну мелодію, яка звучить для неї як голос жалості та співчуття її дійсним та вигаданим негараздам. Звучання наступного твору має на меті створити протиположну дію першій мелодії, нібито нейтралізуючи її. У нашому прикладі це має бути світла, легка мелодія, яка дарує втіху та вселяє надію. І, нарешті, третій твір вибирають з таким розрахунком, щоб його звучання мало найбільшу силу емоційного впливу. Саме цей твір має викликати у слухача

те почуття або настрої, які необхідні для оздоровлення... В нашому прикладі це має бути динамічна музика, яка додає впевненості в собі, мужності та твердості духу” [3, с. 34-35].

Ми навмисно приділили увагу цій методиці, адже її можна активно застосовувати у виховній роботі як з окремою дитиною, так і з цілим дитячим колективом, досягаючи такої емоційної атмосфери, такого спрямування, якого потребує конкретна ситуація чи подія, в якій задіяні діти.

Вивчаючи особливості впливу музики на людину, медики дійшли висновку, що його ефективність перш за все залежить від духовного багатства особистості, рівня культури почуттів, бажань, прагнень. Саме високий особистий духовний рівень є надійним захистом від багатьох згубних звичок і додатковим джерелом внутрішніх сил у боротьбі з хворобами. Музика допомагає організму вибудувати ритміку організму, при якій фізіологічні реакції проходять найбільш ефективно.

Отже, ми бачимо тісний взаємозв'язок рівня музичного виховання людини та її здоров'я, а це наводить на думку про необхідність більш тісної співпраці освітянської та медичної галузей. До речі, в багатьох країнах така співпраця вже існує і дає гарні результати як з точки зору медицини, так і з точки зору виховання.

Проаналізувавши наявний стан музичного виховання у дошкільному періоді, ми вважаємо, що найбільшою проблемою нашої освітньої реформи є те, що ми починаємо її розбудову зверху. Зрозуміле наше бажання скоріше надолужити згаяне, якнайшвидше отримати позитивні результати. Але, як відомо, в природі все розвивається поступово й послідовно, тому змінювати хід розвитку не можна. Наша освітня реформа, особливо у сфері музичного виховання, нагадує будинок, в якому забули зробити фундамент, тобто збудували стіни й дах, а потім згадали, що відсутній фундамент. У державній національній програмі “Освіта” України XXI століття йдеться про те, що сім'я несе повну відповідальність за розвиток, виховання і навчання своїх дітей. А якщо врахувати, що в нашій державі є сім'ї з низьким рівнем достатку, сім'ї алкоголіків, наркоманів та ін., які не займаються питаннями виховання, то

стануть зрозумілими наші втрати творчого та інтелектуального потенціалу.

Завдання дошкільного музичного виховання – закласти у підсвідомість дитини національний елемент української культури. А для цього необхідно створити організаційно-методичні служби сім'ї, які б відстежували і спрямовували розвиток дитини в умовах родинного та дошкільного виховання й при потребі надавали необхідну допомогу. Ця проблема не проста і потребує комплексних зусиль педагогів, медиків та соціальних працівників. Лише за умов спільних зусиль ми будемо здатні підняти означені проблеми. Виходячи з вищенаведеного, вважаємо: щоб створити вже на цьому етапі виховної роботи підґрунтя для реформування освітньої системи, необхідно:

- ввести в державі обов'язкове дошкільне виховання із самого раннього віку з метою більш ефективного використання наявного часу, що дозволить перенести певну частку навантаження з початкової школи на дошкільний період;
- об'єднати зусилля педагогів, медиків, соціальних працівників на створення та впровадження загальної програми, яка б передбачала вирішення проблем оздоровчого, виховного та соціального характеру дітей у дошкільний період;
- забезпечити в дошкільних виховних закладах умови для повноцінного музичного виховання підростаючого покоління;
- використовуючи наукові дослідження з музичної педагогіки, медицини, психології, створити програму музичного виховання на основі національної музичної культури;
- забезпечити престижність професії вихователів, музичних керівників аби залучати до роботи з дітьми професіоналів.

Література

1. Бехтерев В.М. Охрана детского здоровья. К вопросу о воспитании детей дошкольного возраста. – СПб., 1911. – 24 с.
2. Кодай З. Дитячі хори // Избранные статьи. – М.: Советский композитор, 1982. – С. 244-258.
3. Лисицын Ю.П. Жилиева Е.П. Союз медицины и искусства. – М.: Медицина, 1985. – 189 с.
4. Моляренко Т.Н., Кураев Г.А. и др. Развитие электрической активности мозга у детей 4 лет при пролонгированном усилении сенсорного притока с помощью музыки // Физиология человека. – 1996. – Т. 22. – № 1. – С. 82-87.
5. Музична естетика античного світу. – К.: Музична Україна, 1974. – 217 с.
6. Петрушин В.И. Теоретические основы музыкальной психотерапии. – М.: Владос, 1998. – 316 с.
7. Руководство по психотерапии. – Ташкент: Медицина Уз. ССР, 1979. – 639 с.
8. Фарбер Д.А., Дубровинская Н.В. Функциональная